

ŽEMLIČKA, JOSEF:

DO TŘÍ KORUN.

POSLEDNÍ ROZMACH PŘEMYSLOVCŮ (1278–1301).

NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY, PRAHA 2017,

590 S.

ISBN 978-80-7422-566-6

Josef Šrámek

Kniha s poněkud tajnosnubným názvem *Do tří korun*, který v jasnějších souřadnicích ukotvuje podtitul, rozšiřuje řadu prací, v nichž si náš přední medievista Josef Žemlička předsevzal pojednat dějiny přemyslovské epochy počínaje 11. stoletím. Postupně tak autor ve spolupráci s nakladatelstvím Lidové noviny předložil čtenářům svůj náhled na *Čechy v době knížecí* (1997), *Počátky Čech královských* (2002), *Dobu vlády Přemysla Otakara II.* (2011) i na hospodářský a společenský vývoj českých zemí za vlády posledních Přemyslovců, který vykreslil jako *Království v pohybu* (2014). Tématem aktuální monografie je postžení konstitutivní etapy panování předposledního panovníka z Oráčova rodu, krále Václava II. Výklad Žemlička ukončil v okamžiku, kdy přemyslovský rod stanul na symbolickém vrcholu a více či méně formálně na hlavách Václava II. a Václava III. pomyslně spočinuly tři královské koruny – česká, polská a uherská.

První kapitulu *Mnoho tváří václavovské doby* věnoval Josef Žemlička představení dosavadního bádání o době posledních přemyslovských králů. Reflektuje zde práci nejen českých, ale i německých a polských medievistů (vyzdvihuje přirozeně v první řadě jméno Josefa Šusty), jedná se však spíše o základní výčet bez hlubšího ponoru pod povrch. To však na druhou stranu nelze od publikace určené nejširšímu čtenářskému publiku očekávat. Výjimkou jsou pouze práce Libora Jana, který věnoval vládě a osobnosti Václava II. dvě monografie a řadu studií. Obeznamení čtenář ví, že zvláště Janova kniha *Václav II. a struktury panovnické moci* (2006) vyvolala obsáhlou a místy velmi emocionální debatu, jejíž dozvuky čteme i na stránkách předmětné knihy Žemličkovy. Ten se zde – velmi kriticky – vyrovnává především s nedávnou obsáhlou biografií téhož panovníka z Janova pera (2015), v řadě ohledů se ale vrací i k závěrům jeho starší monografie. Obdobně jako dosavadní odbornou literaturu Josef Žemlička představuje také základní prameny poznání pozdně přemyslovské epochy a nastiňuje problémy jejich studia, v první řadě

váznoucí ediční zpřístupnění pramenné matérie. Souhrnem pak připouští subjektivitu vnímání výpovědi pramenů, vliv rozdílné badatelské zkušenosti, světonázoru a odtud vyplývajících výsledných akcentů, avšak pléduje i za nutnost badatelské kontinuity a opakovaný návrat „*ad fontes*“. Kapitola jako celek skýtá dobrou orientaci v základních informačních pilířích studia pokročilého 13. století a tvoří tak určitý úvod k navazující četbě.

Jak jsou již čtenáři Žemličkových knih zvyklí, autor ještě dříve, než přikročí k vlastnímu tématu, usazuje jej do širšího kontextu dějin evropského středověku. V kapitole důvtipně nazvané *Skryté samozřejmosti* pojednal o určujících okolnostech, které jsou však často přehlíženy. Josef Žemlička se tak věnuje kvalitě vrcholné středověkých cest a s tím spjaté rychlosti cestování příslivečného středověkého člověka, ochraně zemské hranice a faktorům, které ovlivňovaly vojenská tažení i důsledkům těchto kampaní, problematice zrodu a vývoje středověkých měst a vděčné tematické výstavby hradů a opevnění, otevírá otázku hornictví i jeho ekologických důsledků, reflektuje monetární a obecně hospodářské otázky jako fungování trhů, rozptyl majetků či jejich vytyčování. Přibližuje také vnímání času ve středověku, otázky kulturních norem a jejich proměn i proměny práva a vývoj vzdělanosti. Je opět pro Žemličkovy texty příznačné, že tento obecný rámec vývoje středověké společnosti netvoří jen formální záštitu v úvodu, ale autor ho nepouští ze zřetele a podpírá jím svůj výklad i v pozdějších pasážích, pokládá-li to za přínosné. Celé líčení tak získává na komplexnosti, byť cenou někdy bývají větší nároky na čtenářovu koncentraci.

Další kapitoly již pokračují v chronologickém sledu a pohybují se především po ose tzv. politických dějin, dokreslovaných však výhledem do oblasti dějin sociálních, správních a právních i hospodářských. Nepřekvapí, že Josef Žemlička začíná výklad návratem ke „zlým letům“ po smrti Přemysla Otakara II., spjatým v obecném povědomí s „vládou Braniborů v Čechách“. Zde se tvořily kořeny vlády Přemyslova syna Václava II., ať již v dobrém či špatném. Josef Žemlička podrobně nasvětluje a vykládá tehdejší dění, a to opět v širokých souvislostech. Čtenář tak dostává možnost nahlédnout jak do zákulisí nejvyšší společnosti, tak neztrácí ze zřetele ani každodenní dění v království. Autor se věnuje jak čtenářsky vděčným okruhům rozmachu Vítkovců v čele s oslnivým Závišem z Falkenštejna a s tím spjatému pnutí v kruhu dědiců Přemysla Otakara II. i následnému Závišovu pádu, tak ne tolik čtivým, leč klíčovým otázkám fungování správy a hospodaření země, vnitro- i zahraničněpolitickým otázkám, pilířům vlády Václava II., jejím proměnami panovnickým strategiím.

Stejně jako jeho předchůdci se i Josef Žemlička zabírá poměry v domácí šlechtické obci a jejími vztahy s panovníkem, stejně jako vztahy mezi Václavem II. a Habsburky i dalšími říšskými knížaty. Úhelným kamenem Žemličkou vyprávěného příběhu se opět nepřekvapivě stává cesta Václava II. za polskou korunou, analogií je pak uherská anabáze obou Václavů. Třebaže gros výkladu představuje politická „makrolinie“, Josef Žemlička text prokládá i lokálními sondami (např. při líčení obnovy země v prvních desetiletích vlády Václava II.), čímž čtenáři poodkrývá i základy přemyslovského panství.

Podobně korunovace Václava II. se stává autorovi příležitostí, aby vykročil za rámec předmětných let 1278–1301 a pojednal v širokých souvislostech časových i prostorových o vnímání královského důstojenství ve středověku, významu korunovace a jejího sakrálního rozměru, podstatě vladařských insignií i rozdílech v pojetí vladaře coby knížete a krále v pojetí české a moravské středověké společnosti. Přemyslovský zisk tří královských korun vnímá Josef Žemlička rozpačitě, byť zdůrazňuje, že hodnocení limituje skutečnost, že neznáme ideu, s níž Václav II. (snad) k věci přistupoval. Autor se kloní k názoru, že prim hrála ve Václavových očích karta polská, vedle toho poukazuje na limity uherského „dobrodružství“, které vnímá z hlediska udržitelnosti a přínosu kritičtěji. Neskrývá však ani limity a náklady Václavovy polské politiky. Souhrnně konstatuje, že soudobá Evropa postrádala precedens takové „říše“ a Přemyslovci tak vlastně svým způsobem předběhli dobu. Nebývalý vzestup Přemyslovců totiž vyvolával jak tlak na hospodářské zdroje, tak protitlak v oblasti zahraničněpolitické. Jakkoliv tedy Josef Žemlička soudí, že Václav II. sledoval na rozdíl od svého otce Přemysla Otakara II. nějakou koncepci, výsledek však byl vlastně tentýž. Neúspěch.

Cestu posledních Přemyslovců na výsluní pak Josef Žemlička sumarizuje v závěrečné kapitole s příznačným názvem *Součty a výhledy*. Opakuje, že 13. století patří v českých dějinách ke skutečně dramatickým obdobím. Po rozvratu po roce 1278 se stává vláda Václava II. nejprve časem uklidnění a konsolidace, následně dokonce dobou nebývalého vzestupu a lesku českého království a pražského dvora. Návrat královice do země v roce 1283 a jeho slavnostní přijetí podle Žemličkova náhledu ilustruje roli krále v ústrojí středověké společnosti. Zdůrazňuje také, že jakkoliv se Václavova éra může zdát dlouhá, neboť byla nabita přemírou vzrušivých událostí a země navázala na dočasně přerušovaný hospodářský rozmach, symbolicky vyjádřený zavedením nové stříbrné měny, ve skutečnosti umíral panovník v roce 1305 ještě mladý po 22 letech vlády. Nadto zatížen nemalými dluhy, vzniklými v důsledku mocenských ambicí, a království tak svému nástupci zanechával podle všeho na hraně kolapsu veřejných financí.

Čtenáře, který zná předchozí autorovy práce, její charakter ani v nejmenším nepřekvapí, neboť v knize *Do tří korun* se mu dostává v dobrém slova smyslu tradičního textu. Josef Žemlička znovu dosvědčil svůj rozhled po odborné literatuře i historických pramenech, stejně jako svůj talent pro historickou syntézu i schopnost autorské narace. S úspěchem tak po dvou dekadách pozvolna dovršuje svůj projekt souborného podání dějin přemyslovské epochy a úspěšně tak nahrazuje starší výklad Josefa Šusty, jemuž nemohly dosavadní počiny konkurovat, a to včetně vlastního Žemličkova titulu *Století posledních Přemyslovců* (už pro svůj popularizační charakter). Nyní dostává zainteresovaný čtenář k dispozici moderní text, vybavený náležitým kritickým poznámkovým aparátem (což byla hlavní – dobou podmíněná – slabina Šustových prací), na němž lze stavět další rozvoj poznání.

Jak naznačuje už úvod Žemličkovy knihy, lze předpokládat srovnávání jeho náhledu na přemyslovskou epochu s názory Libora Jana, a to především ve vazbě na text, kterým hodlá Josef Žemlička na recenzovaný titul v dohledné době navázat. V něm chce autor nejen představit skutečný závěr přemyslovského panování, ale především se hodlá podrobněji vyslovit k otázce vnitřní skladby a fungování monarchie posledních Přemyslovců v letech 1278–1306. Což je téma, na které mají oba badatelé dílem velmi odlišné názory. Nedomnívám se ovšem, že je to špatně, naopak pokládám tuto skutečnost za přínos.

Srovnáme-li dotýčnou Žemličkovu syntézu s dříve vydanou Janovou biografií Václava II., vidíme, že jakkoliv se oba autoři místy nutně potkávají, jejich koncepce, a tím i přemýšlení nad prameny a pojetí výkladu se liší. Zatímco Libor Jan předestírá portrét předposledního přemyslovského panovníka, byť v úzké vazbě na dějiny země, u Josefa Žemličky je akcent v zásadě přesně opačný. Jeho kniha nabízí příběh (toto slovo zaslouží podtrhnout) českých zemí a nezřídka i střední Evropy v době vlády Václava II., ačkoliv i zde se dozvídáme řadu podrobností o králi samém. Třebaže se tedy ve větších či menších detailech názory obou badatelů liší, je to výtečná ukázka podstaty a specifík historikovy práce. Domnívám se proto, že obě monografie, jak Žemličkova, tak Janova, nestojí proti sobě, ale vedle sebe – a takto by měly být i čteny, neboť se dobře doplňují a vedou čtenáře k tomu hlavnímu, k vlastnímu kritickému přemýšlení. Tím se obloukem vracíme ke slovům, která Josef Žemlička napsal v úvodních pasážích svých *Tří korun*, v nichž poukázal na variabilitu čtení shodných pramenů i nutnost se k nim (a tedy i k otázkám, o nichž pojednávají) stále a stále vracet.

Mgr. Josef Šrámek, Ph.D.
Muzeum východních Čech v Hradci Králové
Historické oddělení
Malé náměstí 123/14
500 03 Hradec Králové
Česká republika
e-mail: j.sramek@muzeumhk.cz